

Dato 31.03.2020

Vår ref: Mikal Kvamsdal

Abelias innspill til Stortingsmelding om datadrevet økonomi og innovasjon

Abelia er foreningen for kunnskaps- og teknologibedrifter i NHO. Vi organiserer 2.400 virksomheter med ca. 50.000 årsverk. Vår visjon er "drivkraft for kunnskapssamfunnet". Abelia har medlemmer innen blant annet IKT, rådgivning, utdanning, forskning, ideell sektor og kreative virksomheter.

Vi takker for muligheten til å gi innspill til den kommende stortingsmeldingen om datadrevet økonomi og innovasjon. Timingen for den varslede meldingen er god, og gir Norge mulighet til å koble oss aktivt på tilsvarende pågående prosesser i EU. I tillegg representerer meldingen en mulighet vi må gripe for å drive frem nye industrielle initiativ, skape flere arbeidsplasser og bidra til det grønne skiftet. Ikke minst vil økt databruk og -deling være en nøkkel til å løfte næringslivet etter krisen vi nå er inne i.

Vi har merket oss at ekspertgruppen for datadeling i næringslivet nylig leverte sine anbefalinger til departementet. Overordnet anser vi ekspertgruppens anbefalinger for å være relevante. Vi er enig i behovet for store løft innen kompetanse, regulatoriske avklaringer, kapitaltilgang og innovative anskaffelser, og imøteser videre dialog om rapportens anbefalinger.

Vi vil særlig trekke frem enkelte momenter som vi ber regjeringen vektlegge i den kommende meldingen, herunder:

- Kompetanseløft i arbeidsmarkedet. På kort sikt er etter- og videreutdanningsmuligheter kritisk, mens økt kapasitet på IKT-fag i utdanningsløpet vil skape langsiktige virkninger.
- Lovgivning som klargjør grunnleggende problemstillinger rundt eierskap til og bruk av data, og som bidrar til tett integrering av norske virksomheter med internasjonale markeder og verdikjeder.
- Tilgang på offentlige data og samarbeid mellom offentlig og privat sektor på tjenesteutvikling.
- Samarbeid i EUs rammeprogrammer og en proaktiv holdning til ny regulering og samarbeid på dataområdet for øvrig.
- En satsing på sikker og effektiv infrastruktur er avgjørende for økt deling av data.

Vi legger til grunn at meldingen vil bygge på de områdene hvor Norge har noen komparative fortrinn, slik som gode offentlige data, god digital infrastruktur og en digitalisert befolkning. I tillegg har Norge ledende digitale miljøer og virksomheter innenfor eksempel energiteknologi, havrom og maritim næring, satellitt- og romfartsteknologi, og helseteknologi. Disse selskapene og teknologimiljøene gir Norge komparative fortrinn, og som påpekt i regjeringens nasjonale strategi for kunstig intelligens bør også dette utnyttes.

Myndighetenes overordnede rolle bør være å tilrettelegge gjennom lovverk, åpne data og økonomiske insentiver for innovasjon og økt deling. Deretter vil det være opp til privat næringsliv å

skape innovasjon og vekst innenfor et rammeverk som legger forholdene til rette for dette, gjerne i samarbeid med det offentlige og akademia.

Vi har valgt å strukturere vårt innspill ved å først svare på spørsmålene som stilles på nettsidene for innspill, og deretter trekke frem noen områder vi mener det er særlig viktig at meldingen omtaler og behandler.

1. Sett fra deres ståsted, hva er de største hindringene for verdiskaping og innovasjon med utgangspunkt i data i Norge, og hvor ligger de største mulighetene?

Teknologien endrer samfunnet vårt og hverdagen vår, på tvers av bransjer, sektorer og i privat så vel som og offentlig virksomhet. Data står i sentrum for denne transformasjonen. Forvalter norske private og offentlige virksomheter dataene riktig, kan datadrevet innovasjon bli en av landets viktigste drivere for økt konkurransekraft og vekst, i tillegg til økt bærekraft. Det finnes imidlertid en rekke hindre som i dag gjør det vanskelig å utnytte verdiskapingspotensialet i data, og tiltakene vi foreslår i dette innspillet søker å adressere disse. De største hindringene er kompetansemangel i arbeidsmarkedet, at uavklarte rettslige rammevilkår hindrer deling av data, offentlig sektors manglende evne og vilje til å dele data med næringslivet, samt konkurranse fra offentlig sektor. Vi vil også understreke viktigheten av en fortsatt satsning på infrastruktur for å unngå fremtidige store hindringer i utnyttelse av mulighetsrommet som ligger i den databaserte økonomien.

For Norge er det allerede nå mulig å fokusere på hvordan data kan tas i bruk og gagne hele samfunnet. Vi kan nyttiggjøre oss data på en måte som bidrar til viktige samfunns mål og gir økt velferd, ny innsikt i økosystemer eller mer bærekraftig atferd. Både offentlige og private virksomheter kan forbedres gjennom mer og bedre bruk av data.

For å kunne utnytte data best mulig, og skape verdier, kreves det imidlertid aktiv innsats på områdene nevnt over.

Kompetanse og forskning

For at både offentlig og privat sektor skal kunne utnytte det fulle potensialet av data forutsetter det tilgang på riktig kompetanse og kunnskap. NHOs kompetansebarometer viser at 70% av Abelia medlemmer ikke lykkes med å rekruttere tilstrekkelig med relevant kompetanse. Bedriftene har størst behov for spesialistkompetanse innen dataanalyse og it-sikkerhet framover. Andre viktige kompetanser i framtidens dataøkonomi omfatter blant annet stordata, statistikk og matematikk i tillegg til teknisk IT-kompetanse.

Abelia anbefaler:

- Næringslivet må involveres og bidra til at studieplanene og antall studieplasser er oppdatert i henhold til arbeidsmarkedets kompetansebehov, samarbeide om studiepoenggivende praksisplasser og bidra med lærekrefter. For å fjerne hindre og utnytte mulighetsrommet vil vi derfor foreslå:
- Finansieringskategoriene for høyere utdanning bør gjennomgås og tilpasses næringslivets behov.
- Antall studieplasser innen IKT må årlig justeres for å dekke behovet for digital kompetent arbeidskraft.
- Øk innsatsen for kompetanseheving for ansatte i SMB-sektoren.

- Legg til rette for et etter- og videreutdanningsløft med tettere samarbeid mellom myndigheter, akademia og næringslivet. Insentivsystemene på sektornivå må endres fra fokus på fullførte grader til mindre moduler/enkelt-kurs. Etablering av tilbudene bør skje i tett dialog med næringslivet, som også bør utfordres til å bidra med lærekrefter.
- Norge må delta og bidra inn i EUs programmer for forskning innen databruk og beslektede områder som kunstig intelligens, tingenes internett, osv.

Regelverk

Deling av data reiser en rekke krevende juridiske problemstillinger, spesielt knyttet til eierskap til dataene og avveininger mellom nytte og samfunnskostnader. Er det den som har samlet inn data, eller de som har rapportert eller produsert dataene som eier dem? Hvilket eierskap har de som har bearbeidet dataene, og hvilken mulighet har de til videre bruk av dem? Hvilket eierskap har den enkelte individuelle forbruker av sine data som er avgitt til en tjenesteyter som samler inn data for videre bruk?

Mange av disse utfordringene løses i dag gjennom avtaleinngåelse mellom parter hvor rettigheter fremkommer av kontraktvilkår. Kompleksiteten i omfattende verdikjeder og gjenbruk kan imidlertid medføre at slike avtaler kan bli svært krevende å utarbeide – og ikke minst følge opp. Slike omfattende avtaler er i tillegg vanskelig å oppdatere ettersom tjenester basert på data endres og forbedres kontinuerlig. Det bør derfor gjøres en vurdering på om endringer i lovverket kan gjøre dette arbeidet enklere, i samspill med de vurderinger som gjøres i EU. Det bør i tillegg utarbeides standardkontrakter og forutsigbare vilkår for bruksretter og eierskap til data knyttet til offentlige anskaffelser.

Flere tjenesteytere samler i dag inn store mengder data fra et stort antall individuelle enkeltbrukere, og det kan for forbrukerne av slike tjenester oppleves krevende å forvalte sitt eierskap til dataene som leveres ut. Det er derfor viktig med fokus på kunnskap om dataforvaltning og eget personvern. Samtidig er det hverken hensiktsmessig eller ønskelig med regulering som i praksis fratrar innbyggerne valgfriheten i tjenester eller deling av data om seg selv. Samtykke og frivillighet må fortsatt være utgangspunktet i persondatapolitikken.

På flere områder med uklart regelverk er det også en utfordring at flere regelverk treffer samme data. Eksempel på dette er aktørers tilgang til personnumre som påvirkes ulikt av skattelovgivningens personvern hensyn og ekom-lovgivningens beredskapshensyn. GDPR-regelverket er også ulikt praktisert i ulike EU-land, med den følge at det er svært uklart for tilbydere av grenseoverskridende tjenester hvilke regelsett som gjelder. Dette kan gi så stor usikkerhet for bedriftene at forretningsmuligheter ikke utvikles videre. Et eksempel er bruk av mobilitetsdata som underlegges både sikkerhetsloven og personvernlovgivningen (GDPR) på en måte som gjør utføringen svært kompleks og uforutsigbar for bedrifter. Det kan derfor være behov for en tydeliggjøring av regler, opprydding i praktisk motstrid mellom lovverk, og bedre harmonisering av lovverk og –fortolkning i Europa. EU arbeider nå med en evaluering og revisjon av GDPR-lovverket, blant annet for å sikre større likhet i håndhevelsen og se på uintenderte effekter. Norge bør følge dette arbeidet tett med sikte på rask harmonisering, samtidig som vi utnytter handlingsrommet som finnes på måter som sikrer innovasjonskraften.

Abelia anbefaler:

- Tiltaket i regjeringens KI-strategi om å etablere en regulatorisk sandkasse for personvern under Datatilsynets myndighetsområde bør operasjonaliseres senest gjennom denne meldingen.
- Kartlegg behovet i offentlige og private sektor for å etablere flere regulatoriske sandkasser også på andre områder, for eksempel knyttet til konkurranseregelverket
- Etablere krav til teknologinøytralt og digitaliseringsklart regelverk etter dansk modell
- Gjennomføre en digital vask av regelverk som tydeliggjør og rydder opp i overlappende regelverk
- Mer samkjørt implementering og tolkning av GDPR i Norden og Europa
- En klargjørende juridisk kategorisering av data og grupper av data
- Standardisering av formater for lagring og utveksling av data, for å sikre datakvalitet gjennom hele verdikjeden

Tilgang til data

For å høste av fortrinnet Norge har som et av verdens mest digitaliserte land er vi avhengige av at fellesskapets data gjøres tilgjengelig for både offentlig, privat og ideell sektor. Norge har vært et foregangsland innen deling av data, men faller på internasjonale rangeringer og er spesielt dårlig på støtte for gjenbruk av data, ifølge OECD. Hovedinntrykket er at offentlige virksomheter har kommet forholdsvis kort i utforskning og bruk av data. Som OECD oppsummerer i sin rapport «Digital Government Review» av Norge i 2017: «viljen til å utvikle en datadrevet offentlig sektor i Norge synes å være mer av et fremtidsønske enn en realitet i øyeblikket».

Abelia anbefaler:

- Offentlig sektor må underlegges plikt til deling av data
- Det bør utvikles sterkere insentiver for privat sektors datadeling
- Det bør stilles krav om at offentlige systemer som hovedregel skal bruke åpne standarder og APIer som øker interoperabiliteten, forenkler tilgang og sørger for god dataflyt.
- Dataeiere må tilbys bedre bistand fra myndigheter til å avgjøre hva som er sensitive og ikke-sensitive data, og hvordan de skal behandles gjennom verdikjedene.

Samarbeid om verdiskaping

Om en offentlig virksomhet utvikler tjenester alene vil kun offentlig sektor i Norge dra nytte av det, mens en kommersiell virksomhet mer naturlig vil skalere tjenestens grunnidé, algoritmer og løsninger til andre sektorer og andre land. Offentlig sektor besitter en mengde data på områder av betydning for næringsutvikling. For eksempel kunne åpne data om hvordan vi forflytter oss kollektivt gi grobunn for utvikling av mobile tjenester for brukere i kollektive trafikksystemer, og skape grønne løsninger for et internasjonalt marked.

Mange virksomheter erfarer at offentlig sektor utvikler egne og nye tjenester basert på sine data, hvilket i ytterste konsekvens kan bidra til en passivisering av markedet. Vi trenger en aktiv og kompetent offentlig sektor med dyp innsikt innen dataforvaltning. Dette er nødvendig for å sikre god kvalitet i offentlig forvaltning. Offentlig sektor må imidlertid ikke selv utvikle verdipøkende løsninger basert på data, men overlate til kommersielle aktører å utvikle framtidsrettede tjenester, og gjennom det etablere attraktive marked for videre skalering av gode tjenester regionalt og globalt. Når krisen i forbindelse med den pågående pandemien rammer norsk økonomi hardt er

det særlig viktig at offentlig sektor inntar en proaktiv rolle i oppbygging av markeder og arbeidsplasser i næringslivet og ideell sektor.

Abelia anbefaler:

- Det må gjøres en vurdering av hvor langt inn i verdikjedene det offentlige kan gå, hvilke tjenester som skal leveres av det offentlige, og under hvilke betingelser.
- Det må innføres sterkere kontroll med det offentliges rolle i påvirkning av markedet gjennom støtteordninger, regelverk og levering av tjenester i konkurranse med private aktører. Konkurransetilsynets mandat og tilhørende finansiering bør styrkes i tråd med dette.
- Offentlige anskaffelser og standardavtaler må fremme gode samarbeidsmodeller og innovative løsninger.
- Det må innføres risikoavlastningsordninger for å øke tryggheten hos offentlige innkjøpere ved innovative anskaffelser og i forskningsprosjekter.

Infrastruktur

For at data skal kunne brukes til å løse viktige samfunnsutfordringer i fremtiden, må infrastrukturen for deling og bruk være av høy kvalitet. En norsk digital infrastruktur for datadeling bør fortsatt være verdensledende, fordi bruken og utvekslingen av data i seg selv fremmer ytterligere innovasjon.. I tillegg er det en absolutt forutsetning for bruk av data, at lagring, utveksling og bruk foregår på en sikker måte under hensyn til personvern og cybersikkerhet, i robuste infrastrukturer.

Innfasingen av 5G og overgangen til skybaserte løsninger vil være avgjørende for kommende omstilling av en rekke sektorer. For områder som tingenes internett, maskin-til-maskin-kommunikasjon, og edge-computing, er en god landsdekkende infrastruktur en nødvendighet. Samtidig strekker infrastrukturen seg i dag lengre, og på flere områder enn Norge evner å være ledende på. Det er avgjørende at vi er påkoblet internasjonale infrastrukturkapasiteter, gjennom samarbeid med våre naboland og EU. Tradisjonell infrastruktur som vei og jernbane stopper ikke ved landegrensene, og det gjør heller ikke digital infrastruktur.

Abelia anbefaler:

- Norge må fortsette styrkingen av digital infrastruktur for både nasjonalt og lokalt næringsliv, og gjennomføre flere tiltak for å vise frem Norge som grønn og attraktiv datasenternasjon.
- Datasenterstrategien "Norge som datasenternasjon" bør følges opp med utvidede tiltak, og Norge bør følge EUs arbeid rundt utviklingen av "Cloud rulebook" og standardarbeid på sky tett.
- Ordningen med bredbåndstilskudd der kommersiell utbygging ikke finner sted må videreføres og oppskaleres.
- Utbyggingstempoet for 5G-nett bør holdes oppe, og myndighetene må ta ansvar for at regelverket tilrettelegger for kommersiell utbygging.
- Det må stilles høye krav til sikkerhet og robusthet i lagring, utveksling og bruk av data.
- Norge må fortsette satsningen på utvikling av tungregnekapasitet gjennom europeisk samarbeid som EuroHPC og Digital Europe Programme.

2.Hvilke ambisjoner bør regjeringen sette seg? Hva skal til for å realisere disse?

Data er en viktig grunnmur blant annet for utvikling av kunstig intelligens. Regjeringen har allerede satt ambisjonsnivået i nasjonal strategi for kunstig intelligens med at «Norge kan ta en ledende posisjon i anvendelse av kunstig intelligens, spesielt innenfor områder der vi allerede har gode forutsetninger og sterke miljøer, slik som helse, olje og gass, energi, maritim og marin næring og offentlig sektor». Norske bedrifter har mulighet til å ta internasjonalt ledende posisjoner innen effektiv bruk av data for verdiskaping på disse områdene. Vi har i tillegg gode forutsetninger for å ta en ledende rolle i systemer for datadeling på flere områder. Regjeringen bør ha som ambisjon at norsk næringsliv skal kunne realisere slike potensial innenfor nisjeområder. Abelia mener målene i stortingsmeldingen bør tallfestes. Menon Economics skrev i 2019 rapporten "Er verdiskaping med data noe vi kan leve av", hvor det anslås at norsk dataøkonomi representerer en årlig verdiskaping på 150 milliarder kr, og står for om lag 100 000 arbeidsplasser. Vi mener stortingsmeldingen bør ha som utgangspunkt at disse tallene som minimum skal dobles innen 2030, slik også rapporten viser at bør være et realistisk mål. Norge kan og bør dyrke tillit og samarbeid som konkurransefortrinn i den globale konkurransen om utvikling av dataøkonomien og de muliggjørende teknologiene. Vi kan da ha som ambisjon å utvikle og eksportere modeller for datadeling internasjonalt. I tillegg bør det klart defineres målsetninger knyttet til offentlig sektors bruk av datadrevne løsninger.

I tillegg til de overordnede spørsmålene som stilles vil Abelia særlig gi innspill på datadeling på ulike nivå og internasjonalt samarbeid.

Offentlige data

På tross av regjeringens ambisjoner for deling av data er kun 10 % av relevante datasett i statlig sektor er tilgjengeliggjort ifølge digitaliseringsstrategien for offentlig sektor (2019-2025). For kommunene finnes ikke engang særskilte føringer utover offentlighetsloven. I digitaliseringsstrategien framkommet det at det skal utredes om det må inn en plikt for offentlig sektor å dele data. Abelia har i lengre tid tatt til orde for dette, og det er dessuten et krav i EUs viderebruksdirektiv som skal implementeres i norsk lov. Utgangspunktet må være at all offentlig data skal deles, innen rammen av sikkerhets- og personvernlovgivningen, og så framtidig det ikke er andre spesielle hensyn som gjør at noe skal unntas åpen deling. I tillegg til tilgjengeliggjøring av eksisterende datasett, bør det offentlige legge til rette for mer og bedre innsamling av data gjennom sitt virke og infrastruktur. En offentlig virksomhet må dele data som et utgangspunkt, og ha svært gode grunner for ikke å dele.

Abelia anbefaler:

- Delingsplikt for offentlige virksomheter innføres
- Offentlige virksomheter bør økonomisk insentiveres til aktiv samling, strukturering og vasking av data for deling

Datadeling i næringslivet og fra næringslivet til offentlig sektor

Norge har skapt betydelig verdi og effektivitet gjennom nasjonale fellesløsninger på for eksempel bank- og betalingsområdet (BBS), eller den felles norske internettbørsen (NIX). Slike delingsbaserte plattformer for sikker lagring og utveksling av data har sammen med oppdatering av reguleringer

muliggjort at Norge har utviklet avanserte finansielle og digitale tjenester. Fellesløsningene har sikret en felles modell og slik delvis kompensert for vår begrensede markedsstørrelse. Nye områder for datadeling kan søke tilsvarende fellesløsninger med garantier for gjensidig nytte, rom for verdiskaping, sikkerhet og personvern

Et viktig kjennetegn ved de frivillige bank- og internettcentralene er nettopp at alle aktørene bidrar med nytte (data og kapasitet) inn i systemet, og dermed opprettholder den gjensidige tilliten og avhengigheten. Delingsmodeller kan også sikre at kvaliteten av dataene opprettholdes og foredles i fellesskap på en kostnadseffektiv måte. På den andre siden kan pliktmessig deling av data internt mellom bedrifter eller mellom private og offentlige virksomheter kan skape asymmetri i delingen og risiko som over tid reduserer viljen til å dele data.

På enkelte områder eller bransjer kan det være at felles forvaltning og gjensidig deling av data ikke lar seg realisere. I slike tilfeller vil enkeltaktører finne det mer formålstjenlig å gå videre med egne forretningsmodeller, basert på et mer tradisjonelt marked for data. Dette kan for eksempel skyldes at en bedrift har hatt betydelige kostnader forbundet med å sikre og øke kvaliteten av sine data. Standardisering av dataformater kan bidra til at også slike modeller fyller krav til fellesnytte og senere deling med offentlige og andre aktører.

Abelia anbefaler:

- Deling av data i næringslivet bør baseres på frivillighet og markedsmessige prinsipper.
- Insentiver for å dele data og delta i eksterne samarbeid og verdikjeder.
- Regelavklaringer for kategorisering, eierskap, lagring, deling og bruk av data.
- Det bør legges til grunn en prinsipiell holdning til at plikt til deling av data fra næringslivet eller ideell sektor kun innføres ved kritiske samfunnsfunksjoner eller som del av avtaler som offentlige anskaffelser eller som del av konsesjoner.
- Ved pliktmessig deling av data må det anerkjennes at data er eiendeler i næringslivet, og bedrifter bør kompenseres for deling og at konkurransehensyn ivaretas best mulig.

Internasjonalt samarbeid

Fra EU arbeides det nå med opprettelsen av felleseuropeiske dataområder (European Data Spaces) hvor data samles fra flere land og gjøres tilgjengelig for private og offentlige aktører. Norge er avhengig av å ta del i EUs rammeprogrammer og samarbeid for at vi skal få tilgang til høyverdige datasett. Vi vil aldri kunne løse verdens klimautfordringer ved å kun se på norske data. Det norske forskningsinstituttet NILU er et ledende vertsmiljø for data om atmosfærens sammensetning og samler inn, organiserer og tilgjengeliggjør data på vegne av blant andre FN, verdens meteorologiorganisasjon (WMO), flere europeiske forskningsinfrastrukturer og den europeiske romorganisasjonen (ESA). Informasjonen samlet i disse databasene er åpent tilgjengelig for alle som ønsker å ha tilgang til atmosfæriske forskningsdata. Dette understreker verdien av å delta i programmer hvor Norge både gir og får tilgang til data.

Norge er avhengig av en åpen internasjonal handel, tilsvarende også med internasjonal dataflyt, for å lykkes med internasjonal skalering av innovasjon og tjenester. Som nasjon produserer vi lite data,

men innen enkeltområder skiller vi oss ut i form av kvalitet og kunnskap. I takt med anerkjennelsen av verdien i slike data, øker betenknningen med å gjøre dem tilgjengelig. Med restriktiv tilgang til slike data mister Norge fort fortrinnet. Når alt kommer til alt er norsk verdiskaping på data mer avhengig av verdenssamfunnet enn de er av norsk data.

Abelia anbefaler:

- Norge bidrar og tar aktivt del i EUs arbeid med “High-Value Datasets” og sikre at flest mulig offentlige kilder inkluderes, som for eksempel samferdsel-, kart- vær- og helsedata.
- Norge må påvirke og følge internasjonal lovgivning og avtaler innen data og ikke etablere egne særregler for norske virksomheter og virksomheter i Norge.
- Eksportkreditt og GIEK er i dag begrenset til å fremme eksport fra større norske bedrifter til storkundesegmentet. Eksportfinansieringsløsninger bør utvides og tilgjengeliggjøres også for tjenestenæringen.